

Het mediatie-effect van drinkmotieven op sekseverschillen in drinkpatroon van Nederlandse jongeren

Floor Belle 0203807
Universiteit Utrecht
Juni 2008

Begeleiding:
Wilma Vollebergh

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave.....	2
1. Samenvatting.....	3
2. Inleiding.....	4
2.1. Vraagstelling.....	10
3. Methode.....	11
3.1. Dataverzameling.....	11
3.2. Meetinstrumenten.....	12
3.3. Data-analyse.....	13
Sekse.....	16
4 Resultaten.....	18
4.1. Samenhang tussen sekse en drinkpatroon.....	18
4.2. Samenhang sekse en drinkmotieven.....	18
4.3. Samenhang drinkmotief en drinkpatroon.....	19
4.4. Mediatie-effect van drinkmotieven op sekseverschil in drinkpatroon.....	20
5. Discussie.....	23
Conclusies.....	23
Sterke en zwakke kanten.....	26
Implicaties.....	28
Aanbevelingen voor vervolgonderzoek.....	28
6. Literatuur.....	29

1. Samenvatting

In deze studie is, aan de hand van data van ESPAD2007, onderzocht of sekseverschillen in drinkpatroon van Nederlandse jongeren verklaard worden door sekseverschillen in drinkmotieven. Gebleken is dat het sekseverschil in drinkpatroon inderdaad gemedieerd wordt door drinkmotieven (met uitzondering van copingmotieven). Jongens drinken meer en vaker dan meisjes, zij hebben ook vaker versterkings- en conformeringmotieven dan meisjes. Meisjes hebben juist vaker copingmotieven dan jongens. Sociale motieven zijn het sterkst gerelateerd aan drinkpatroon. Versterkingsmotieven vertonen ook een vrij sterke samenhang met drinkpatroon. Conformeringmotieven zijn zwak en negatief gecorreleerd met drinkpatroon, dus hoe meer jongeren aangeven alcohol te drinken wegens conformeringmotieven, des te minder alcohol zij drinken. Copingmotieven hangen niet samen met drinkpatroon. Voor preventie- en interventieprogramma's betekent dit, dat men zich vooral dient te richten op de positieve drinkmotieven (sociale en versterkingsmotieven) onder andere via normverandering.

2. Inleiding

Er is tegenwoordig veel aandacht voor het alcoholgebruik van Nederlandse jongeren. Men maakt zich zorgen over het feit dat jongeren op steeds jongere leeftijd beginnen met drinken en over de hoeveelheden alcohol die zij tot zich nemen. Alcoholgebruik onder jongeren kan namelijk ernstige psychologische, sociale en gezondheidsconsequenties hebben . Overmatig alcoholgebruik is geassocieerd met (al dan niet fatale) verwondingen, black-outs, zelfmoordpogingen, slechtere schoolprestaties en geweld . Ook zijn er relaties met risicovolle seksuele activiteit, zoals het niet gebruiken van anticonceptie, ongeplande zwangerschap en seksueel overdraagbare ziektes . Om het alcoholgebruik van jongeren onder de aandacht te brengen zijn er regelmatig documentaires op de televisie over dit onderwerp en zijn er verschillende preventieprogramma's in het leven geroepen. Voorbeelden van deze preventieprogramma's zijn 'Alcohol en Opvoeding', 'De gezonde school en genotmiddelen' en 'Zeg NEEderland' (ga naar www.trimbos.nl voor meer informatie over deze programma's). Deze programma's zijn het meest effectief wanneer zij goed zijn afgestemd op de behoeften van de doelgroep . Om die reden is het belangrijk om zoveel mogelijk inzicht te krijgen in het hoe en waarom achter het drinkgedrag van jongeren.

Tot op heden is uit onderzoek duidelijk geworden, dat er verschillen in drinkpatroon bestaan tussen jongens en meisjes. Nederlandse jongeren beginnen met het consumeren van alcohol wanneer zij tussen de 11 en 14 jaar oud zijn en drinken steeds vaker en meer per gelegenheid naarmate de leeftijd stijgt. Van de jongeren die alcohol drinken, wordt door jongens vaker gedronken dan door meisjes. Dit is vooral het geval bij jongeren van 16 jaar en ouder. Jongens drinken vaker alcohol dan meisjes, zij drinken op meer dagen en zij drinken grotere hoeveelheden per keer. Terwijl het drinkpatroon van meisjes rond de leeftijd van 15 jaar stabiliseert, ontwikkelen bij jongens zowel de frequentie als de hoeveelheid per gelegenheid nog verder .

De indruk wordt gewekt, dat jongens en meisjes verschillende motieven hebben om alcohol te drinken en dat deze verschillen leiden tot verschillende drinkpatronen. Uit onderzoek naar drinkmotieven bij studenten is gebleken, dat men verschillende motieven kan hebben om te drinken . Tevens is gebleken, dat vrouwen vaak vanuit een ander motief drinken dan mannen . Bovendien leidt elk drinkmotief tot een specifiek drinkpatroon . Er is op dit gebied echter weinig onderzoek gedaan onder jongeren, die wellicht ook verschillende motieven hebben om te drinken. Om het sekseverschil in drinkpatroon onder jongeren te verklaren, wordt om die reden in dit onderzoek gekeken naar verschillen in drinkmotieven tussen jongens en meisjes.

Het doel van dit onderzoek is een bijdrage te leveren aan de kennis over drinkgedrag van Nederlandse jongeren. De focus ligt hierbij op de relatie tussen sekse, drinkmotieven en drinkpatroon. Worden de

sekseverschillen in drinkpatroon verklaard door sekseverschillen in drinkmotieven? Als dit het geval is bestaat de mogelijkheid om verschillende preventie- en interventieprogramma's te ontwikkelen voor jongens en meisjes, zodat deze effectiever zullen zijn. De programma's sluiten dan nauwer aan op een van de oorzaken van het drinkgedrag, te weten de drinkmotieven.

Op het gebied van sekseverschillen in drinkpatroon is al heel wat onderzoek gedaan waaruit is gebleken, dat deze sekseverschillen door verschillende factoren verklaard kunnen worden. De verklaringen voor sekseverschillen in drinkpatroon zijn in te delen in demografische, biologische, sociale en individuele factoren. In de volgende paragrafen volgt een beschrijving van de reeds bekende verklarende factoren.

Demografische factoren

Wanneer er gekeken wordt naar demografische factoren blijkt, dat autochtone Nederlandse jongeren vaker alcohol drinken dan allochtone Nederlandse jongeren. Wat betreft maand prevalentie (aantal keren in de maand dat men alcohol drinkt) scoren Marokkaanse jongeren het laagst, zij worden gevolgd door de Turkse jongeren en de autochtone Nederlandse jongeren scoren het hoogst. Opleidingsniveau blijkt eveneens een belangrijke determinant van alcoholpatroon te zijn, waarbij jongeren die een lagere opleiding volgen meer drinken dan jongeren die een hogere opleiding volgen. In onderzoek naar oorzaken van sekseverschillen in drinkpatroon is het belangrijk om deze demografische factoren mee te nemen. Immers, wanneer er in de onderzoeksgroep bijvoorbeeld meer lager opgeleide jongens dan meisjes zijn, dan zal het verschil in opleidingsniveau het sekseverschil in drinkpatroon al deels verklaren. Hetzelfde geldt voor etniciteit; wanneer er meer allochtone jongens dan meisjes in de steekproef zitten dan zal het verschil in etniciteit al deels verklarend zijn voor het sekseverschil in drinkpatroon.

Biologische factoren

Tijdens de puberteit verandert de hormoonhuishouding van jongeren. Witt (2007) geeft, door middel van laboratoriumexperimenten op ratten, aan dat de verschillen tussen jongens en meisjes in hun hormoonhuishouding deels verklarend kunnen zijn voor het sekseverschil in drinkpatronen. De toename van gonadal steroïden en stresshormonen is een prominente ontwikkelingsfactor van de puberteit. Deze toename beïnvloedt bepaalde neurologische circuits, die leiden tot permanente structurele veranderingen in de hersenen. Die veranderingen bepalen de gedragsreactie op hormonen en andere stimuli. Door de toename van gonadal steroïden stijgt het testosteronniveau, welke positief gerelateerd is aan alcoholgebruik. Dit effect is voor jongens sterker dan voor meisje en kan om die reden verklarend zijn voor het sekseverschil in drinkgedrag.

Het vrouwelijk lichaam bevat minder water dan het mannelijk lichaam, waardoor meisjes minder alcohol hoeven te consumeren om tot een gelijk alcoholpromillage in het bloed te komen. Om

hetzelfde effect (bijvoorbeeld dronkenschap) te bereiken hoeven meisjes dus minder alcohol te drinken dan jongens . Dit zou een verklaring kunnen zijn voor het minder drinken van meisjes ten opzichte van jongens.

Er is ook onderzoek gedaan naar genetische factoren om sekseverschillen in drinkpatronen te verklaren. Bevindingen op dit gebied zijn niet consistent. Daar waar de ene onderzoeker alleen een significant genetisch verband vindt tussen ouders met een alcoholprobleem en alcoholgebruik van meisjes, vinden anderen voor beiden seksen een effect .

Sociale factoren

Variabelen die te maken hebben met vrienden horen bij de sterkste voorspellers van individueel alcoholgebruik . Meisjes zijn meer ontvankelijk voor interpersoonlijke relaties dan jongens en daardoor meer vatbaar voor invloed van vrienden . Deze invloed kan zowel positief als negatief zijn. Wanneer vrienden alcoholgebruik goedkeuren, zal dat een positieve invloed op eigen alcoholconsumptie hebben, terwijl een afkeuring van vrienden zal leiden tot een negatieve invloed op alcoholgebruik. Onder jongeren lijkt er een sterke dubbele standaard te bestaan, waarbij jongens denken dat het drinken van alcohol de sociale positie versterkt, terwijl meisjes het drinken van alcohol als sociaal ongunstig beschouwen . Adolescente meisjes geven in onderzoek aan dat zij meer druk van hun vrienden ervaren om *niet* te drinken dan jongens . Jongens geven juist aan dat zij meer druk voelen om met anderen mee te drinken . Dit zou betekenen dat de grotere invloed van vrienden op meisjes een protectieve factor vormt voor alcoholgebruik van meisjes en op deze manier verklarend kan zijn voor het sekseverschil in drinkgedrag. Wanneer men vrienden opneemt in het verklaren van alcoholgebruik van jongeren moet men wel het zogenaamde selectie-effect in de gaten houden. Jongeren selecteren hun vrienden op gelijkheid van gedrag en attitudes. Het kan echter ook voorkomen dat gedrag en attitudes van jongeren juist veranderen wegens het sluiten van vriendschap met iemand die andere attitudes heeft dan de jongere zelf . Wat alcoholgebruik betreft is er bewijs dat jongeren hun vrienden selecteren op een overeenkomstige mate van alcoholgebruik en dat men, wat alcoholgebruik betreft, weinig beïnvloedt wordt door reeds bestaande vriendschappen . Wanneer het selectie-effect in analyses wordt meegenomen vermindert de invloed van vrienden met vijftig procent . Er is bewijs dat rapportages over het middelengebruik van vrienden niet correct is; percepties van middelengebruik van vrienden worden met een factor van tenminste vijf overschat . Vrienden zouden dus minder invloed hebben dan uit veel onderzoek is gebleken. Bovendien wordt de invloed van vrienden vaak overschat ten opzichte van de invloed van ouders. Ouders hebben namelijk een indirect effect op de vriendenselectie van hun kinderen, waarbij bijvoorbeeld kinderen die een slechtere relatie met hun ouders hebben eerder deviante vrienden selecteren dan kinderen die een goede relatie met hun ouders hebben . Ouders hebben ook direct effect op het alcoholgebruik van vrienden.

Alcoholgebruik van ouders, attitudes van ouders ten aanzien van alcoholgebruik van jongeren en interactie van de ouders met het kind worden geassocieerd met alcoholgebruik van jongeren. Hoe toleranter ouders zijn ten opzichte van alcoholgebruik van jongeren, des te groter het alcoholgebruik van jongeren is. Het opstellen van duidelijke regels van ouders heeft een negatieve invloed op alcoholgebruik van jongeren. Hoe meer regels ouders hebben, des te lager de alcoholconsumptie van hun kinderen is. Meisjes zijn meer ontvankelijk voor interpersoonlijke relaties dan jongens en daardoor meer vatbaar voor invloed van ouders.

Ook de school is een sociale factor van belang daar jongeren veel van hun tijd op school besteden. Hoe minder betrokken een jongere is bij de school, des te groter het alcoholgebruik zal zijn. Leerlingen die aangeven hun school en leraren leuk te vinden drinken minder alcohol, dan leerlingen die hun school en leraren niet leuk vinden. De invloed van betrokkenheid bij school blijkt voor jongens sterker te zijn dan voor meisjes. Jongens vinden het minder leuk op school dan meisjes en hebben ook vaker het idee dat zij slecht presteren. De schoolprestaties zelf hebben eveneens invloed op alcoholgebruik, waarbij slechtere schoolprestaties voorspellend zijn van meer alcoholgebruik. Ook spijbelen heeft invloed op alcoholgebruik, waarbij meer spijbelen gerelateerd is aan meer alcoholgebruik. Wat werkdruk betreft zeggen meisjes vaker dat zij hier last van ondervinden, hoewel zij wel positiever zijn over hun schoolprestaties dan jongens. Een mogelijke verklaring is dat meisjes gemotiveerder zijn dan jongens, waardoor zij zichzelf meer druk op leggen om goed te presteren wat resulteert in goede resultaten en tevredenheid over de cijfers. Men zou uit bovenstaande kunnen afleiden, dat jongens minder betrokken zijn bij school dan meisjes, wat weer verklarend kan zijn voor het sekseverschil in drinkpatroon.

Sociaal culturele verklaringen, met name sekserollen, zijn grote voorspellers van sekseverschillen in drinkpatronen. Sekserollen kunnen gedefinieerd worden als de manieren waarop vrouwen en mannen, zowel door zichzelf als door anderen, verwacht worden zich te gedragen. Het drinken van alcohol zou onderdeel zijn van de mannelijke sekserol, waarbij drinken een demonstratie van mannelijkheid is. Alcoholgebruik van vrouwen wordt juist ontmoedigd, onder andere wegens de angst dat het een negatieve invloed kan uitoefenen op sociaal gedrag en verantwoordelijkheid en het vrouwen gevoeliger maakt voor seksueel geweld. Bovendien past het drinken van alcohol niet in de traditionele vrouwelijke huishoudelijke rol. Vrouwelijke eigenschappen als warmte en een verzorgende instelling, worden geassocieerd met minder alcoholgebruik. De mannelijke eigenschap agressiviteit wordt geassocieerd met hevig alcoholgebruik. Sekseverschillen in sekserollen mediëren sekseverschillen in alcoholgebruik. Naarmate sekserollen duidelijker verdeeld zijn, zal ook het drinkgedrag van jongens en meisjes meer verschillen. Bovendien werken sekserollen niet alleen direct via de eigen sekserol identiteit, maar ook indirect via de stereotyperende werking op ouderlijke controle en aanmoediging om te drinken van vrienden. Dit zou betekenen dat vrienden en ouders, voor jongens, toleranter zijn wat betreft alcohol, dan voor meisjes. Dat dit zo is bij vrienden hebben we reeds gezien. Wanneer

ouders meer toelatemend zijn jegens jongens zal dit een verklaring kunnen vormen voor het sekseverschil in drinkgedrag. Een bijkomstigheid is dat vrouwen denken dat zij grotere sociale sancties op het gebruik van alcohol ondervinden dan mannen. Het is niet bekend of zij daadwerkelijk meer negatieve sociale consequenties ondervinden van alcoholgebruik.

Individuele factoren

Individuele of intrapersonlijke variabelen zijn sterke voorspellers van individueel alcoholgebruik. Zo horen variabelen die te maken hebben met deviant- of probleemgedrag bij de sterkste voorspellers van alcoholgebruik onder jongeren.

Persoonlijke kenmerken die te maken hebben met het nemen van risico's, sensatiebelustheid, impulsiviteit, een extravert karakter en interesse in nieuwe ervaringen worden positief geassocieerd met alcoholgebruik. Mannen scoren hoger dan vrouwen op eigenschappen als sensatiebelustheid en impulsiviteit. Beide eigenschappen worden consistent geassocieerd met een hogere mate van alcoholgebruik van mannen. Mannen hebben meer kans op het vertonen van symptomen van antisocialiteit en delinquentie dan vrouwen. Antisocialiteit is gerelateerd aan alcoholgebruik. Mate van agressie is de sterkste intrapersonlijke variabele die alcoholgebruik voorspelt voor jongens. Op deze manieren kunnen persoonlijke kenmerken bijdragen aan een verklaring van het sekseverschil in drinkgedrag.

Motieven van drinkgedrag

Aan bovenstaande reeds bekende verklarende factoren voor de sekseverschillen in drinkpatroon wordt in deze studie gepoogd de verklarende factor 'drinkmotieven' toe te voegen. De veronderstelling is dat drinkmotieven verklaringen kunnen geven voor de paden van verschillende typen persoonlijkheden naar bepaalde drinkpatronen. Onder studenten en volwassenen is veel onderzoek gedaan naar sekseverschillen in drinkmotieven. Het motivatiemodel van alcoholgebruik gaat ervan uit dat de algemene weg naar alcoholgebruik motivationeel is en stelt dat men alcohol drinkt om bepaalde gewaardeerde uitkomsten te realiseren. Er wordt dus doelgericht alcohol gedronken. Drinkgedrag wordt gemotiveerd door verschillende behoeften en kan verschillende doelen hebben. Specifieke motieven zijn geassocieerd met een uniek patroon van voorspellers en gevolgen. Motieven om te drinken kunnen gekarakteriseerd worden via twee onderliggende dimensies. Ten eerste is er de waarde die gegeven wordt aan het motief om te drinken, die kan positief of negatief zijn. De tweede dimensie is de bron vanwaar het motief komt. Men kan drinken omdat men dat zelf wil, of vanwege druk vanuit de omgeving. Met andere woorden, de bron kan intern of extern zijn. Door het combineren van de twee dimensies komt men tot vier verschillende drinkmotieven, te weten versterkingsmotieven, sociale motieven, copingmotieven en conformering motieven (Tabel 1). In een modeltoetsend onderzoek is aangetoond dat dit vierfactor model van drinkmotieven te prefereren is boven een gereduceerd model.

Tabel 1
Drinkmotieven

		Bron	
		Intern	Extern
Waarde	Positief	Versterkingsmotieven	Sociale motieven
	Negatief	Copingmotieven	Conformingmotieven

Versterkingsmotieven. Individuen met versterkingsmotieven drinken om hun positieve gemoedstoestand of welzijn te versterken (positief, intern) . Dit motief wordt geassocieerd met hevig drinkgedrag , met name op plaatsen waar hevig drinkgedrag wordt goed gekeurd, of in ieder geval niet wordt afgekeurd .

Sociale motieven. Individuen met sociale drinkmotieven drinken om sociale beloningen te ontvangen (positief, extern). Dit motief is geassocieerd met gematigd drinkgedrag en niet problematisch drinkgedrag in een sociale setting . Het alcoholgebruik van deze groep wordt vaak beschouwd als normatief gedrag . Volgens jongeren hangt gebruik van alcohol samen met gezelligheid en sociale interactie. Als het de jongeren zelf gevraagd wordt, heeft het gebruik van alcohol dus sociale voordelen .

Copingmotieven. Individuen met copingmotieven om te drinken doen dat om negatieve emoties, als depressiviteit en gebrek aan zelfvertrouwen, te verzachten (negatief, intern) . Copingmotieven zijn geassocieerd met hevig drinkgedrag en probleemgebruik . Individuen met copingmotieven om alcohol te drinken, drinken meer dan individuen met sociale motieven .

Conformingmotieven. Individuen die drinken wegens conformingmotieven, drinken om sociale afwijzing te voorkomen (negatief, extern) . Bij een groep horen is een van de primaire ontwikkelingstaken van de adolescentie . Om bij een groep te horen, conformeert men zich aan de normen en waarden van die groep . Risicogedrag als alcoholconsumptie kan behulpzaam zijn bij integratie in een groep leeftijdsgenoten en bij het tonen van loyaliteit en trouw aan die groep . Studenten die binge drinken (het consumeren van vijf of meer drankjes per gelegenheid) geven vaker aan dat zij drinken “omdat alle anderen het doen” en “om erbij te horen” dan hun leeftijdsgenoten die niet binge drinken . Dit motief wordt in onderzoek weinig als motief gegeven en is niet gerelateerd aan licht of hevig drankgebruik . Hoewel er weinig onderzoek is gedaan naar deze motieven, zijn er wel bewijzen dat jongeren vaker vanuit conformingmotieven drinken dan ouderen .

Tot op heden is uit onderzoek naar drinkmotieven en drinkpatroon gebleken, dat de meeste studenten drinken wegens sociale motieven , sommige wegens versterkingsmotieven en enkelen vanuit copingmotieven . Drinkmotieven blijken onder studenten een substantieel deel van de variantie in alcoholgebruik te verklaren naast situationele factoren als drinkomstandigheden, locatie, dag van de week, groepsgrootte, type relaties, lokale normen en residentie . Het verschil in drinkgedrag tussen jongens en meisjes kan een gevolg zijn van de drinkmotieven die mensen hebben . Jongens en meisjes gaan op verschillende manieren om met psychologische stress, jongens vertonen dan meer

externaliserend gedrag, terwijl meisjes meer internaliserend gedrag vertonen . Nederlandse meisjes hebben meer emotionele problemen dan jongens. Één op de drie meisjes van 16 jaar heeft serieuze emotionele problemen . Dit geeft een verklaring voor het feit dat studenten die drinken wegens versterkingsmotieven vaker mannelijk zijn en studenten die aangeven te drinken wegens copingmotieven vaker vrouwelijk zijn . Bij de groep met conformeringmotieven worden vaker jongens dan meisjes aangetroffen . Jongens voelen meer druk om met een groep mee te drinken dan meisjes .

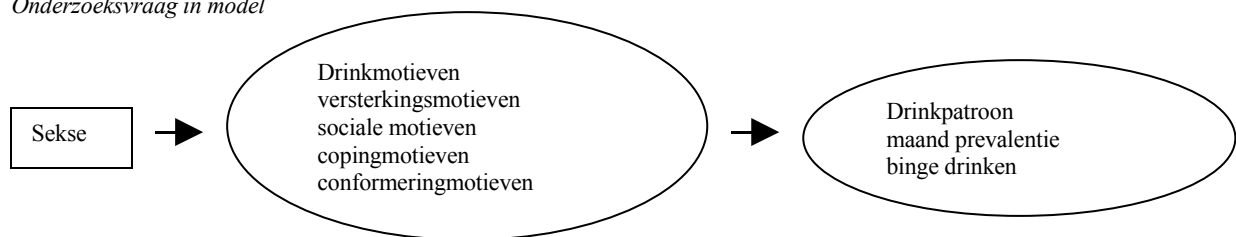
2.1. Vraagstelling

Ondanks de bewijzen die onder studenten zijn gevonden voor sekseverschillen in drinkmotieven en de consequenties voor het drinkpatroon van individuen met een bepaald drinkmotief, is er geen studie gevonden die een koppeling probeert te maken tussen sekseverschillen in drinkmotieven en sekseverschillen in drinkpatroon. Bovendien wordt het conformeringmotief vaak genegeerd en is het meeste onderzoek op dit gebied gedaan onder college studenten in Noord Amerika . Er is wat drinkmotieven betreft weinig onderzoek gedaan onder adolescenten, terwijl dit juist een interessante onderzoeksgroep vormt daar risicogedrag toeneemt in de adolescentie . Om meer inzicht te verkrijgen over de relatie tussen sekse, drinkmotieven en drinkpatronen bij jongeren luidt de onderzoeksvraag:

Worden sekseverschillen in drinkpatroon van Nederlandse jongeren verklaard door sekseverschillen in drinkmotieven?

Zie Figuur 1 voor een weergave van de onderzoeksvraag in een model.

Figuur 1
Onderzoeksvraag in model

Naar aanleiding van de reeds bestaande kennis over deze relatie wordt verwacht dat jongens en meisjes verschillende drinkpatronen hebben, waarbij jongens meer en vaker drinken dan meisjes (*hypothese 1*). Ten tweede wordt verwacht dat jongens andere drinkmotieven hebben dan meisjes (*hypothese 2*). Hierbij zullen de jongens sterker correleren met versterkingsmotieven (*hypothese 2a*) en meisjes sterker met copingmotieven (*hypothese 2b*). Over conformeringmotieven is nog vrij weinig bekend, maar uit de bestaande kennis is de verwachting af te leiden dat het effect van deze motieven sterker zullen correleren met jongens dan met meisjes (*hypothese 2c*), omdat onder jongens meer druk voelen van hun vrienden om te drinken dan meisjes. Daarnaast bestaat de verwachting dat elk

drinkmotief een eigen drinkpatroon heeft (*hypothese 3*). Versterkings- coping- en conformeringmotieven hangen hierbij samen met hevig drinkgedrag. Ervan uitgaande dat sociale motieven gerelateerd zijn aan normatief alcoholgebruik (*hypothese 3a*), zullen versterkings-, coping- en conformeringmotieven samenhangen met meer alcoholgebruik dan sociale motieven (*hypothese 3b, 3c en 3d*). Tenslotte wordt verwacht dat het sekseverschil in drinkpatroon wordt gemedieerd door sekseverschillen in drinkpatronen (*hypothese 4*).

Blok 1.

Hypothesen

H1: Jongens drinken vaker en meer dan meisjes

H2: Jongens en meisjes hebben verschillende drinkmotieven.

H2a: Jongens vertonen een sterkere samenhang met versterkingsmotieven dan meisjes.

H2b: Meisjes vertonen een sterkere samenhang met copingmotieven dan jongens.

H2c: Jongens vertonen een sterkere samenhang met conformeringmotieven dan meisjes.

H3: Verschillende drinkmotieven hangen samen met verschillende drinkpatronen.

H3a: Versterkingsmotieven hangen sterker samen met alcoholgebruik dan sociale motieven.

H3b: Copingmotieven hangen sterker samen met alcoholgebruik dan sociale motieven.

H3c: Conformeringmotieven hangen sterker samen met alcoholgebruik dan sociale motieven.

H4: Sekseverschillen in drinkpatroon worden gemedieerd door drinkmotieven.

3. Methode

3.1. Dataverzameling

Er wordt een kwantitatief onderzoek uitgevoerd met behulp van de gegevens van het European School Survey Project on Alcohol and other Drugs (hierna vermeldt als ESPAD). ESPAD is een gezamenlijk project van onafhankelijke onderzoekteams in ongeveer 40 Europese landen. Het ESPAD-project staat onder leiding van de Swedish Council for Information on Alcohol and Other Drugs in samenwerking met de Raad van Europa (Pompidou Group). In Nederlands wordt de dataverzameling gefinancierd door het ministerie van VWS en uitgevoerd door het Trimbos-instituut. Door middel van vragenlijsten, die in de periode maart/april 2007 door het Trimbos Instituut op middelbare scholen zijn verstrekt, wordt zoveel mogelijk vergelijkbare data verzameld op het gebied van alcohol-, tabak-, en drugsgebruik. Scholen zijn eerst gestratificeerd op basis van mate van urbanisatie, waarna scholen random zijn geselecteerd en vervolgens een klas per school random werd geselecteerd. De data zijn gewogen op leeftijd, geslacht, klas en opleidingsniveau. Leraren werd gevraagd de klas te verlaten en de vragenlijsten zijn met een uitleg uitgedeeld en later weer ingenomen door een onderzoeksassistent. De sample bestaat uit 4359 personen, waarvan 2140 jongens en 2218 meisjes. De leeftijd varieert van 13 tot en met 19 jaar met de meesten in de leeftijd van 15/16 (62,2%). Van de jongeren heeft 89% al wel eens alcohol gedronken.

3.2. Meetinstrumenten

Drinkpatroon. Drinkpatroon wordt geoperationaliseerd in twee variabelen, te weten de variabele maand prevalentie van het drinken van alcoholhoudende drankjes en de variabele frequentie van binge drinken. Er is gevraagd aan te geven hoe vaak men de afgelopen vier weken een alcoholhoudend drankje heeft gedronken en bij hoeveel gelegenheden men meer dan vijf drankjes heeft gedronken.

Drinkmotief. Er wordt onderscheid gemaakt in vier drinkmotieven, namelijk versterkingsmotieven, sociale motieven, copingmotieven en conformeringmotieven. In de enquête is aan respondenten gevraagd terug te denken aan al de keren dat zij in het afgelopen jaar alcohol hebben gedronken en vervolgens aan te geven hoe vaak zij dronken met een bepaalde reden. Voorbeelden van redenen zijn '..., omdat je het gevoel lekker vond', '..., omdat het je helpt van een feest te genieten', '..., omdat je vrienden vonden dat je moest drinken', '..., om je problemen te vergeten'. De respondenten kunnen hierbij kiezen uit 5 antwoordmogelijkheden ('nooit', 'bijna nooit', 'soms', 'ongeveer de helft van de keren', 'meestal' of 'bijna altijd'). Per motief zijn vijf items in de vragenlijst opgenomen. Het versterkingsmotief is gemeten aan de hand van items als '..., omdat je het gevoel lekker vond' (alfa = .801). Voor sociale motieven zijn items als '..., omdat het je helpt van een feest te genieten' gebruikt (alfa = .859). Op basis van items als '..., omdat je vrienden vonden dat je moest drinken' is de variabele conformeringsmotieven gevormd (alfa = .859). Om copingmotieven te meten zijn items als '..., om je problemen te vergeten' gebruikt (alfa = .848).

Binding met de school. Dit concept wordt geoperationaliseerd naar diverse variabelen. De eerste groep variabelen is 'de mate van afwezigheid' van de scholier. Deze wordt gemeten door te vragen hoe vaak iemand de afgelopen 4 weken hele dagen van school is weggebleven wegens ziekte, spijbelen of overige redenen. De aanname is hier dat hoe vaker een scholier wegblijft van school, om welke reden dan ook, des te lager de binding met de school zal zijn. De laatste variabele, van het concept binding met de school, is schoolprestatie. Aan respondenten is gevraagd terug te denken aan het laatste rapport en hier zelf een waardeoordeel over te geven op een vijfpuntsschaal van 'zeer onvoldoende' tot 'zeer goed'. De aanname is hier, dat naarmate scholieren een positiever oordeel over hun eigen schoolprestaties hebben, zij meer binding met de school zullen hebben.

Middelengebruik van vrienden. Hiermee wordt bedoeld hoeveel de vrienden van de respondent, volgens de respondent zelf, verdovende middelen gebruiken. Aan de respondent is gevraagd hoeveel van de vrienden middelen als alcohol, tabak, xtc en inhaleringsmiddelen gebruiken. De veronderstelling is, dat hoe meer vrienden verdovende middelen gebruiken (of dat nu daadwerkelijk is, of alleen in de veronderstelling van de respondent), des te hoger het gebruik van de respondent zal zijn. Door middel van een factoranalyse zijn twee variabelen gevormd, te weten het legale middelengebruik van vrienden, bestaande uit alcohol, tabak, minstens een keer per week dronken worden en hasjgebruik (alfa = .802) en het illegale middelengebruik van vrienden, bestaande uit xtc, inhalanten en andere illegale middelen (alfa = .719).

Ouderlijke tolerantie. Er zijn in de vragenlijst twee vragen gesteld die meten in welke mate ouders regels hebben opgesteld voor de respondent. De vragen waren ‘mijn ouders hebben duidelijke regels over wat ik thuis mag doen’ en ‘mijn ouders hebben duidelijke regels over wat ik mag doen als ik niet thuis ben’ (antwoordmogelijkheden op vijfpuntschaal van ‘bijna altijd’ tot en met ‘bijna nooit’). Deze twee items zijn samengevoegd tot de variabele regels van ouders (alfa = .754).

Opleidingsniveau. In de vragenlijst is gevraagd aan te geven welk opleidingsniveau men heeft .

3.3. Data-analyse

In deze studie wordt gekeken naar het mogelijke mediatie-effect van drinkmotieven (variabele Z), betreffende de invloed van sekse (variabele X) op drinkpatroon van jongeren, wat betreft maand prevalentie en binge drinken (variabelen Y). Hiermee wordt bepaald of het sekse-effect verloopt via drinkmotieven. Om van een mediatie-effect te mogen spreken moet aan een aantal voorwaarden worden voldaan :

Voorwaarde 1: X moet een significante voorspeller van Y zijn.

Voorwaarde 2: X moet een significante voorspeller van Z zijn.

Voorwaarde 3: Z moet significant samenhangen met Y.

Voorwaarde 4: De gestandaardiseerde regressiecoëfficiënten van X uit het eerste model moeten in waarde zijn gedaald, ten opzichte van de toetsing van de invloed van X en Z op Y.

Deze samenhangen worden berekend door middel van regressieanalyses. De mate van mediatie wordt bepaald aan de hand van het verschil in waarde van de gestandaardiseerde regressiecoëfficiënten van sekse van de complete regressieanalyse ten opzichte van die van het eerste regressiemodel . Tenslotte worden de controlevariabelen aan het model toegevoegd, om te bekijken of drinkmotieven iets toevoegen aan de reeds bestaande verklaringen van sekseverschillen in alcoholgebruik en om de praktische significantie van drinkmotieven voor de verklaring van sekseverschillen in alcoholgebruik te bepalen. Voor alle regressies wordt gecontroleerd op uitbijters en multicollineariteit, omdat de resultaten hierdoor beïnvloed kunnen worden . Er waren geen uitbijters en multicollineariteit aanwezig.

Voordat er wordt begonnen met de multiële regressieanalyses worden eerst de correlaties van de variabelen bekeken (Tabel 2). Om een model dat zoveel mogelijk van de variantie van de afhankelijke variabele verklaart te maken is het wenselijk dat de meeste predictoren significant correleren met de afhankelijke variabelen en dat de correlaties tussen de predictoren onderling laag zijn . In deze studie correleren alle variabelen significant met maand prevalentie en binge drinken (de afhankelijke variabelen). Versterkings-, sociale en copingmotieven correleren sterk met maand prevalentie en binge drinken. Conformeringsmotieven vertonen een lage correlatie met deze afhankelijke variabelen. De predictoren correleren onderling over het algemeen laag, met uitzondering van de vier drinkmotieven en het legaal middelengebruik van vrienden. De drinkmotieven correleren matig tot sterk met elkaar

en ook vrij sterk met legaal middelengebruik van vrienden. Deze laatste correleert ook vrij sterk met illegaal middelengebruik van vrienden. Bij de mate van correlatie tussen legaal en illegaal middelengebruik van vrienden dient men ten alle tijden rekening te houden met het selectie-effect (zie p. 6). Op basis van analyse van de correlaties kan ervan worden uitgegaan dat er geen multicollineariteit optreedt. Bovendien kan er geconcludeerd worden dat de set predictoren een goede set vormen om de variantie in de afhankelijke variabelen te verklaren.

Tabel 2
Correlaties variabelen

Binge	VersterkMo tief	MotiefSociale	MotiefConf	MotiefCoping	Afw ziek	Afw spijb	Afw overig	PrestSchol	GebrLeg	Gebrllleg	OuderRegel	NivOpl
4345.000.	0954231.001.050	4223.000.	0774228.000.072	457.000.	-0684248.000.-077	4034.245.018	4124.016.	-0384345.000.078	4260.047.030	4260.001.	0504304.004.044	4358.658.007
4267.000.	7274159.000.457	4149.000.	4894145.000.137	4182.000.	3094171.000.103	3970.000.	1634058.000.102	4268.000.	1734183.000.506	4183.000.	1604226.000.081	4278.000.-.137
4345	1	4220.000.	4274216.000.149	4245000.	3194235.000.112	4024.000.	1864114.000.119	4332.000.	1504248.000.503	4248.000.	1954291.000.093	4345.000.-.262
4231	1	4173.000.	7884179.000.413	4209.000.	6244127.000.080	3921.000.	1914011.000.056	4220.000.	1344148.000.470	4148.000.	2174200.000.063	4231.061.-.029
4223	1	4170.000.	4024196.000.613	4118.000.	0723908.000.162	4000.001.	0514210.000.108	4142.000.	1084142.000.461	4142.000.	1664190.000.069	4223.122.-.024
4228	1	4204.000.	5184122.250.018	3915.000.	0804006.009.041	4216.025.	0344147.000.	1624147.000.253	4197.012.	0394228.000.-.062		
4257	1	4145.000.	0823944.000.173	4032.000.	0934245.000.118	4175.000.	3434175.000.252	4227.000.	0764257.000.-.113			
4248	1	4019.000.	2004029.000.197	4235.000.	0984153.000.168	4153.000.	0634197.414.013	4248.000.-.081				
4034	1	3985.000.	2244022.000.107	3949.000.	2143949.000.179	3985.000.	0394034.000.-.074					
4124	1	4112.005.	0434035.000.127	4035.000.	1274035.000.086	4076.004.	0454124.000.-.122					

		Sekse	PrevmMnp
Sekse	NSig.Pearson	4358	1 4278.000. 132
PrevmMnp	NSig.Pearson		4278 1
Binge	NSig.Pearson		
VersterkMotief	NSig.Pearson		
MotiefSociale	NSig.Pearson		
MotiefConform	NSig.Pearson		
MotiefCoping	NSig.Pearson		
Afw ziek	NSig.Pearson		
Afw spijb	NSig.Pearson		
Afw overig	NSig.Pearson		

Noot. Correlaties significant bij $p < .001$ zijn dikgedrukt.
 Vervolg tabel 2

Correlaties variabelen

MotiefConf	MotiefCoping	MotiefSociale	MotiefConform	Afw ziek	Afw spijb	Afw overig	PrevmMnp	Sekse
4345	1	4250.000. 173	4250.000. 173	4250.000. 173	4250.000. 173	4250.000. 173	4250.000. 173	4250.000. 173
	4260	1	4260.000. 345	4260.000. 345	4260.000. 345	4260.000. 345	4260.000. 345	4260.000. 345
		4260	1	4114.000. 087	4114.000. 087	4114.000. 087	4114.000. 087	4114.000. 087
			4304	1	4304.000. 065	4304.000. 065	4304.000. 065	4304.000. 065
				4358	1	4358.000. 132	4358.000. 132	4358.000. 132

	Sekse	Prev.Mnd	Binge	MotiefVers	MotiefSoc
PrestSchool	NSig.	Pearson			
vriegdal gebr	NSig.	Pearson			
Illegaal gebr\ vriend	NSig.	Pearson			
oudersRegels	NSig.	Pearson			
Opl.niv.	NSig.	Pearson			

Noot. Correlaties significant bij $p < .001$ zijn vet gedrukt.

4 Resultaten

4.1. Samenhang tussen sekse en drinkpatroon

In Tabel 3 wordt zichtbaar gemaakt dat jongens gemiddeld significant vaker drinken ($M = 3,02$) dan meisjes ($M = 2,55$). Ook hebben zij de afgelopen vier weken vaker aan binge drinken gedaan (jongens $M = 2,31$; meisjes $M = 2,02$). De regressiecoëfficiënten van sekse (maand prevalentie $\beta = .132$; binge drinken $\beta = .095$) positief significant (Tabel 4). De verklaarde variantie van drinkpatroon door sekse is laag (1,7% voor maand prevalentie en 0,9% voor binge drinken). Dit neemt echter niet weg dat sekse een verklarende bijdrage levert. Hypothese 1 (*jongens drinken vaker en meer dan meisjes*) kan op basis van deze gegevens bevestigd worden.

Tabel 3
Sekse en drinkpatroon

Drinkpatroon	Sekse	N	Gemiddelde	SD	F	Sig.
maand prevalentie	Jongen	2093	3,02	(1,925)	74,045	.000
	Meisje	2185	2,55	(1,588)		
Binge drinken	Jongen	2133	2,31	(1,593)	39,874	.000
	Meisje	2212	2,02	(1,393)		

Tabel 4
Samenhang sekse en drinkpatroon

Variabelen	Maand prevalentie β	Binge drinken β
Sekse (ref. Vrouw)		
Man	.132**	.095**

Noot. Maand prevalentie $F = 76,045$ (sig. = .000), $R^2 = .017$; binge drinken $F = 39,874$ (sig. = .000), $R^2 = .009$.

** = $p \leq .001$

4.2. Samenhang sekse en drinkmotieven

In Tabel 5 wordt zichtbaar gemaakt dat jongens gemiddeld significant hoger scoren op versterkingsmotieven dan meisjes. Zij scoren ook hoger op sociale motieven en conformeringmotieven. Meisjes scoren gemiddeld hoger op copingmotieven. Voor ieder drinkmotief (versterkingsmotief, sociale motief, conformeringmotief en copingmotief) zijn afzonderlijke regressie analyses gedaan en de uitkomst is terug te vinden in Tabel 6. Uit analyse van de regressiecoëfficiënten blijkt dat de richtingscoëfficiënten van versterkings-, conformering- en sociale motieven positief zijn, wat betekent dat jongens een sterkere samenhang met deze motieven vertonen dan meisjes (tabel 4). Meisjes hebben juist een sterkere samenhang met copingmotieven. Hypothesen 2a (*jongens vertonen een sterkere samenhang met versterkingsmotieven dan meisjes*) en 2b (*meisjes vertonen een sterkere samenhang met copingmotieven dan jongens*) en 2c (*jongens vertonen een sterkere samenhang met conformeringmotieven dan meisjes*) worden hiermee bevestigd.

Tabel 5
Sekse en drinkmotief

Drinkmotief	Sekse	N	Gemiddelde	SD	F	Sig.
Versterkingsmotief	Jongen	2058	0,05	(1,053)	10,748	.001
	Meisje	2173	-0,05	(0,945)		
Sociale motief	Jongen	2053	0,08	(1,063)	25,236	.000
	Meisje	2170	-0,07	(0,932)		
Copingmotief	Jongen	2072	-0,07	(0,949)	19,658	.000
	Meisje	2185	0,06	(1,042)		
Conformeringsmotief	Jongen	2058	0,07	(1,116)	22,153	.000
	Meisje	2170	-0,07	(0,870)		

Tabel 6
Samenhang sekse en drinkmotief

Variabele	Versterkingsmotief β	Sociale motief β	Conformeringsmotief β	Copingmotief β
Sekse (ref. Vrouw)				
Man	.050**	.077**	.072**	-.068**

Noot. Versterkingsmotief $F = 10,951$ (sig. = .001), $R^2 = .003$; Sociale motief $F = 25,236$ (sig. = .000), $R^2 = .006$; Conformeringsmotief $F = 22,153$ (sig. = .000), $R^2 = .005$; Copingmotief $F = 19,658$ (sig. = .000), $R^2 = .005$

** $p \leq .001$

4.3. Samenhang drinkmotief en drinkpatroon

In Tabel 7 komt naar voren dat de vier drinkmotieven significante samenhang met zowel maand prevalentie als binge drinken vertonen. Ruim 26% van de variantie in maand prevalentie en 22% van de variantie in binge drinken worden verklaard door de vier drinkmotieven (Tabel 7). Versterkings-, coping-, en sociale motieven hebben een positieve invloed op maand prevalentie en binge drinken. Naarmate men meer van deze motieven heeft om alcohol te drinken, zal men vaker drinken. Sociale motieven wegen het zwaarst op maand prevalentie en binge drinken. Copingmotieven correleren positief met binge drinken, maar voor maand prevalentie is deze variabele niet significant. Opvallend is dat conformeringsmotieven een negatieve invloed op drinkpatroon blijken te hebben; hoe meer conformeringsmotieven een jongere heeft, des te minder vaak zal deze jongere alcohol drinken. Aan de hand van de regressiecoëfficiënten in Tabel 7 kunnen hypothesen 3a tot en met 3d bevestigd of weerlegd worden. Daar de coëfficiënten significant van elkaar verschillen kan hypothese 3 (*verschillende drinkmotieven hangen samen met verschillende drinkpatronen*) bevestigd worden. De subhypothesen moeten echter weerlegd worden. De richtingscoëfficiënt van sociale motieven is het grootst, wat betekent dat dit motief juist de sterkte correlatie met drinkpatroon vertoont. Hypothesen 3a (*versterkingsmotieven hangen sterker samen met alcoholgebruik dan sociale motieven*), 3b (*copingmotieven hangen sterker samen met alcoholgebruik dan sociale motieven*) en 3c (*conformeringsmotieven hangen sterker samen met alcoholgebruik dan sociale motieven*) worden weerlegt.

Tabel 7

Samenhang drinkmotief en drinkpatroon

	Maand prevalentie β	Binge drinken β
Drinkmotieven		
Versterkingsmotief	.218**	.208**
Sociale motief	.356**	.281**
Conformingmotief	-.098**	-.085**
Copingmotief	-	.063**

Noot. Maand prevalentie $F = 360,364$ (sig. = .000), $R^2 = .263$; Binge drinken $F = 296,162$ (sig. = .000), $R^2 = .224$.

** $p \leq .001$

4.4. Mediatie-effect van drinkmotieven op sekseverschil in drinkpatroon

De drie modellen in Tabel 8 tonen het mediatie-effect van drinkmotieven op sekseverschillen in drinkpatroon. Het eerste model betreft de regressie van sekse op het drinkpatroon. In het tweede model zijn de drinkmotieven (versterkingsmotief, sociale motief, conformeringmotief en copingmotief) aan de regressie toegevoegd. Sekse verklaart in model 1 slechts 1,6% van de variantie in maand prevalentie, in het tweede model (sekse en drinkmotieven) wordt 27,3% van de variantie in maandprevalentie verklaard door het model. Deze toename in verklaarde variantie is significant ($\Delta R^2 = .257$, sig. = .000). In model 1 verklaart sekse 0,8% van de variantie in binge drinken, in het tweede model (sekse en drinkmotieven) wordt 22,9% van de variantie in binge drinken door het model verklaard. Deze toename in verklaarde variantie is significant ($\Delta R^2 = .221$, sig. = .000). Uit tabel 8 is op te maken dat de regressiecoëfficiënten van sekse op beide variabelen van drinkpatroon lager worden wanneer de drinkmotieven aan de modellen worden toegevoegd. De correlaties van de drinkmotieven met de variabelen van drinkpatroon zijn zelfs groter dan die van sekse. Hypothese 4 (*sekseverschil in drinkpatroon wordt gemedieerd door drinkmotieven*) wordt hierdoor bevestigd. Opvallend is dat het copingmotief in model 2 niet meer significant is voor maand prevalentie, maar nog wel voor binge drinken. De drinkmotieven medieren het sekse-effect in drinkpatroon, maar dit geldt alleen voor versterkings-, sociale en conformeringmotieven.

Door middel van het derde model in Tabel 8 wordt gekeken of de gevonden resultaten blijven staan wanneer andere voorspellers van drinkpatroon (de controle variabelen) in het model worden opgenomen. Wanneer er na het toevoegen van de controlevariabelen nog iets overblijft van de coëfficiënten van de drinkmotief-variabelen, voegt drinkmotief iets toe aan de reeds bekende verklaringen voor het sekseverschil in drinkpatroon. Ook kan nu beoordeeld worden of drinkmotief praktisch significant is voor de verklaring van sekseverschillen in drinkpatroon. Dit is het geval wanneer drinkmotief een behoorlijk aandeel heeft in de verklaring. Het complete model (sekse, drinkmotieven en controlevariabelen) is voor maand prevalentie significant ($F = 320,616$, sig. = .000) en verklaart 37,3% van de variantie in maandprevalentie, wat een kleine toevoeging is ($\Delta R^2 = .095$, sig. = .000). Ook wat betreft het binge drinken is het complete model significant ($F = 164,927$, sig. = .000). Dit model verklaart 37,1% van de variantie in binge drinken, wat eveneens een kleine

toevoeging is ($\Delta R^2 = .134$, sig. = .000). Uit tabel 8 kan worden afgelezen, dat de regressiecoëfficiënten van de drinkmotieven op zowel maand prevalentie als binge drinken kleiner worden bij het toevoegen van de controlevariabelen. Nu is ook voor binge drinken het copingmotief niet meer significant. De richtingscoëfficiënten van de drinkmotieven (met uitzondering van copingmotieven) blijven bestaan, waarmee bevestigd kan worden dat drinkpatroon iets toevoegt aan de reeds bekende verklaringen voor sekseverschillen in drinkpatroon. Bovendien wordt duidelijk dat de correlaties tussen de drinkmotieven voor zowel maand prevalentie en binge drinken ongeveer even sterk zijn.

De controlevariabelen zorgen voor enkele opvallende resultaten. Ten eerste is de mening van de respondenten over de eigen schoolprestaties positief gecorreleerd is met maand prevalentie en binge drinken. Hoe beter jongeren hun eigen schoolprestaties beoordelen, des te hoger het alcoholgebruik is. Daarnaast blijkt, in tegenstelling tot de literatuur, dat regels van ouders niet significant correleren met drinkpatroon. Wat betreft afwezigheid van school zijn geen van de drie categorieën significant gecorreleerd met maand prevalentie, maar is er wel een kleine positieve relatie met binge drinken. Opleidingsniveau blijkt een protectieve factor te vormen voor zowel maand prevalentie als binge drinken, maar heeft een sterkere correlatie met binge drinken dan met maand prevalentie. Minder opvallend, maar wel belangrijk, is het feit dat het legale middelengebruik van vrienden het sterkst correleren met drinkpatroon.

Daar de richtingscoëfficiënten niet onderdoen voor de anderen, kan geconcludeerd worden dat sociale, conformering- en versterkingsmotieven een significantie bijdrage leveren aan het verklaren van de variantie van zowel maand prevalentie als binge drinken. Het is dus niet alleen statistisch significant, maar ook praktisch significant voor het verklaren van drinkpatroon en sekseverschillen in drinkpatroon.

Tabel 8

Samenhang sekse, drinkmotieven, binding met school, middelengebruik vrienden, ouderlijke tolerantie en opleidingsniveau en drinkpatroon

Model	Maand prevalentie β	Binge drinken β
1. Sekse (ref. Vrouw) Man	.125**	.087**
2. Sekse (ref. Vrouw) Man	.096**	.065**
Drinkmotieven		
Versterkingsmotief	.204**	.195**
Sociale motief	.362**	.298**
Conformingmotief	-.123**	-.114**
Copingmotief	-	.080**
3. Sekse (ref. Vrouw) Man	.086**	.057**
Drinkmotieven		
Versterkingsmotief	.105**	.101**
Sociale motief	.293**	.240**
Conformingmotief	-.089**	-.087**
Copingmotief	-	-
Binding met school		
Afwezig wegens ziekte	-	-
Afwezig wegens spijbelen	-	.051**
Afwezig wegens overig	-	-
Schoolprestaties	.067**	.039*
Middelengebruik vrienden		
Legaal	.306**	.282**
Illegaal	-	-
Ouderlijke tolerantie		
Regels van ouders	-	-
Opleidingsniveau	-.058**	-.177**

Noot. Maand prevalentie model 1 $F = 57,614$ (sig. = .000), model 2 $F = 277,700$ (sig. = .000), model 3 $F = 164,943$ (sig. = .000); $R^2 = .016$ voor model 1, $\Delta R^2 = .262$ voor model 2 en $\Delta R^2 = .095$ voor model 3;

Binge drinken model 1 $F = 27,562$ (sig. = .000), model 2 $F = 226,153$ (sig. = .000), model 3 $F = 164,927$ (sig. = .000); $R^2 = .007$ voor model 1, $\Delta R^2 = .229$ voor model 1 en $\Delta R^2 = .134$ voor model 3.

** $p \leq .001$, * $p \leq .005$

niet significante regressiecoëfficiënten zijn niet weergegeven.

5. Discussie

Conclusies

In deze studie is onderzocht of sekseverschillen in drinkpatroon van Nederlandse jongeren verklaard worden door sekseverschillen in drinkmotieven. Hierbij zijn enkele verwachtingen opgesteld. Allereerst werd verwacht dat jongens vaker en meer alcohol drinken dan meisjes (H1). Dit is inderdaad het geval; jongens scoren hoger op zowel maand prevalentie als op binge drinken. Vervolgens werd verwacht dat jongens en meisjes verschillende drinkmotieven hebben (H2), waarbij jongens vaker versterkings- en conformeringmotieven hebben dan meisjes (H2a en H2c), en meisjes juist vaker copingmotieven hebben dan jongens (H2b). Ook deze verwachtingen zijn in de studie bevestigd. Daarnaast werd verondersteld dat verschillende drinkmotieven leiden tot verschillende drinkpatronen (H3). Dit blijkt inderdaad het geval te zijn, maar niet altijd in de richting die voorafgaand aan de studie verwacht waren. Het hebben van sociale motieven is, wat betreft de drinkmotieven, de sterkte voorspeller van drinkpatroon en is gerelateerd aan het hoogste drinkpatroon. Op basis hiervan kunnen hypothesen H3a (versterkingsmotieven leiden tot meer alcoholgebruik dan sociale motieven), H3b (conformeringmotieven leiden tot meer alcoholgebruik dan sociale motieven) en H3c (copingmotieven leiden tot meer alcoholgebruik dan sociale motieven) verworpen worden. Tenslotte kan geconcludeerd worden dat sekseverschillen in alcoholgebruik gemedieerd worden door drinkmotieven, waarmee een antwoord is gegeven op de hoofdvraag van deze studie en verwachting 4 (sekseverschillen in drinkpatroon worden gemedieerd door drinkmotief) bevestigd kan worden. Versterkingsmotieven en sociale motieven zijn sterke voorspellers van alcoholgebruik en conformeringmotieven leiden juist tot minder alcoholgebruik. Copingmotieven vormen geen mediatie op maand prevalentie en hebben ook geen medierend effect meer op binge drinken wanneer gecontroleerd wordt voor school, vrienden en ouders.

In deze studie blijkt dat sociale motieven sterker gerelateerd zijn aan alcoholgebruik dan de andere motieven. Samen met vrienden alcohol drinken om iets te vieren, hangt van alle motieven het sterkst samen met alcoholgebruik. Dit is opvallend, omdat het de literatuur tegenspreekt. Sociale motieven worden onder studenten en volwassenen juist gezien als voorspellend van niet-problematisch, normaal drinkgedrag. Een mogelijke verklaring van de bevindingen in deze studie, zou gezocht kunnen worden in het verschil in leeftijdsgroep. Deze studie heeft zich gericht op zestienjarigen. Rond de leeftijd van 16 zitten jongeren nog in de adolescentiefase. In die fase is gebleken dat risicogedrag toeneemt. Daar alcoholgebruik valt onder risicovol gedrag zou het drinken van alcohol normatief kunnen zijn voor adolescenten. Op deze manier kunnen sociale motieven leiden tot normatief gedrag voor adolescenten, wat veel alcoholgebruik inhoudt. Belangrijk bij sociale motieven is het feit dat er expliciet wordt gevraagd naar het drinken *samen met vrienden*. Het is om die reden niet verwonderlijk dat sociale motieven sterk samenhangen met het legale middelengebruik van vrienden. Omdat

jongeren hun vrienden kiezen op basis van gelijkheid, is het bijna vanzelfsprekend dat jongeren met vrienden die meer middelen gebruiken zelf ook een hoger middelengebruik hebben . Daar middelengebruik van vrienden gezien wordt als een van de belangrijkste factoren van het voorspellen van alcoholgebruik is het (achteraf bekeken) niet verbazingwekkend dat sociale motieven sterker gerelateerd zijn aan alcoholgebruik dan de andere motieven. Daarnaast is het om die reden niet verwonderlijk dat deze motieven, evenals de sterke samenhang tussen legaal middelengebruik van vrienden met drinkpatroon, zelf ook een sterke samenhang met drinkpatroon vertonen.

Na sociale motieven hebben versterkingsmotieven de sterkste samenhang met drinkpatroon. Het drinken van alcohol omdat men het lekker vindt en er een fijn gevoel van krijgt, hangt sterker samen met alcoholgebruik dan drinken om negatieve emoties te verzachten (copingmotieven) of om bij een groep te horen (conformingmotieven), maar hangt minder sterk samen met alcoholgebruik dan sociale motieven. In de literatuur worden versterkingsmotieven vaak gezien als de meest voorkomende motieven, die gerelateerd zijn aan hevig alcoholgebruik , vooral op plaatsen waar hevig alcoholgebruik wordt goedgekeurd . Uit deze studie blijkt dat er wel een verband bestaat tussen versterkingsmotieven en alcoholgebruik, maar dat deze minder sterk is dan het verband tussen alcoholgebruik en sociale motieven. Een mogelijke verklaring voor het feit dat uit deze studie blijkt dat versterkingmotieven minder sterk samenhangen met alcoholgebruik dan sociale motieven, terwijl uit voorgaand onderzoek het tegenovergestelde is gebleken, kan wellicht gevonden worden in het feit dat men hier te maken heeft met een relatief jonge groep. In voorgaande studies werd vooral gekeken naar drinkmotieven van studenten, terwijl hier gekeken wordt naar scholieren die ongeveer 16 jaar oud zijn. Zoals gezegd worden versterkingsmotieven in de literatuur gerelateerd aan hevig alcoholgebruik waar dit wordt *goedgekeurd*. Hevig alcoholgebruik wordt onder studenten misschien eerder goedgekeurd dan onder scholieren. Bovendien zullen studenten zich wegens minimale leeftijden in uitgaansgelegenheden vaker op plaatsen bevinden waar veel gedronken wordt, en hevig alcoholgebruik dus wordt goedgekeurd, dan zestienjarigen.

Uit deze studie blijkt, dat conformeringmotieven om alcohol te drinken onder de Nederlandse jeugd gerelateerd zijn aan lage niveaus van alcoholgebruik. In de literatuur komt duidelijk naar voren dat jongeren die zich conformeren aan een groep, zich houden aan de normen en waarden van die groep . Het drinken van alcohol om bij een bepaalde groep te horen of om pesten te voorkomen, hangt in deze studie negatief samen met alcoholgebruik. Dit resultaat is verwonderlijk, daar uit onderzoek onder studenten is gebleken dat dit soort motieven juist samenhangen met meer alcoholgebruik . De meest voor de hand liggende verklaring van deze bevinding zou zijn dat jongeren die aangeven te drinken wegens conformeringmotieven graag bij een groep willen horen die niet drinkt, maar aangezien 89% van de respondenten in deze studie aan heeft gegeven wel eens alcohol gedronken te hebben lijkt deze verklaring niet plausibel. Een andere verklaring zou kunnen zijn dat jongeren die drinken om bij een

groep te horen zo vaak mogelijk proberen weg te komen met het niet drinken van alcohol en wanneer zij wel alcohol drinken simpelweg zo lang mogelijk over een enkel drankje doen. Men kan zich voorstellen dat wanneer jongeren die graag bij een bepaalde groep willen horen wel een alcoholisch drankje drinken omdat dit gewenst gedrag is, maar heel lang over dat drankje doen omdat zij het eigenlijk niet willen drinken, of niet dronken willen worden, of het gewoon niet lekker vinden. Zij drinken dus wel alcohol, maar niet vaak en ook niet veel. Deze verklaring zou een gedeelte van de zwakke samenhang tussen conformeringmotieven en alcoholgebruik verklaren, maar geeft geen inzicht in waarom deze motieven negatief samenhangen met alcoholgebruik. Dit houdt in dat hoe meer men aangeeft alcohol te drinken om bij een groep te horen, des te minder alcohol deze persoon drinkt. Om dit te kunnen verklaren zou nader onderzoek moeten worden uitgevoerd naar de oorzaken van het conformeringgedrag (waarom wil men bij een bepaalde groep horen) en naar de groep waar men graag bij zou willen horen.

Copingmotieven zijn in deze studie geen significante mediator van sekseverschillen in drinkpatroon gebleken. Het is zelfs geen significante voorspeller van maand prevalentie. Een voor de hand liggende verklaring zou zijn dat jongeren simpelweg niet zoveel zorgen hebben om 'weg te drinken'. Deze verklaring wordt ondersteund door de bevinding dat Nederlandse jongeren in onderzoek hebben aangegeven dat zij vinden dat zij een prettig leven hebben. Aan de andere kant zijn er wel veel meisjes met emotionele problemen en hebben meisjes meer emotionele problemen dan jongens. Bovendien groeit dit sekseverschil met de jaren en worden jongeren gedurende de adolescentie steeds ongelukkiger. Hierin ligt wellicht de verklaring voor het feit dat uit ander onderzoek blijkt, dat coping motieven wel significante voorspellers van drinkpatroon zijn op latere leeftijd, maar in de leeftijd van 16 nog geen significante rol spelen.

Enkele andere opvallende resultaten zijn dat de perceptie van de eigen schoolprestaties positief samenhangt met alcoholgebruik, dus jongeren die hun eigen school prestaties hoger inschatten drinken meer alcohol dan jongeren die hun prestaties laag inschatten. Dit is in tegenstelling tot de resultaten van opleidingsniveau, die negatief samenhangen met alcoholgebruik; jongeren die een hogere opleiding volgen, drinken minder alcohol. Dit is een apart resultaat. De samenhang is ook niet heel erg sterk, maar wel significant aanwezig. De enige verklaring die hiervoor op dit moment gegeven kan worden, is dat jongeren die alcohol drinken een ietwat positievere instelling hebben dan jongeren die geen alcohol drinken. Drinkers zijn wellicht sneller tevreden met hun schoolprestaties en minder streng voor zichzelf dan niet-drinkers. Een ander opvallend resultaat is dat er geen samenhang is gevonden tussen regels van ouders en alcoholgebruik. Dit druist in tegen de reeds bestaande kennis die stelt dat ouderlijke regelgeving juist een belangrijke protectieve factor vormt. Misschien wordt het effect van ouderlijke regelgeving gemedieerd door een of meerdere van de overige predictoren. Een andere mogelijke verklaring ligt in de manier waarop ouderlijke regelgeving gemeten is, waarop later

teruggekomen wordt. De sterkste samenhang wordt gevonden tussen legaal middelengebruik van vrienden en alcoholgebruik. Jongeren die aangeven dat hun vrienden veel middelen gebruiken, drinken meer alcohol dan jongeren die dit niet hebben aangegeven. Men moet hier echter wel rekening houden met het zogenaamde selectie-effect welke inhoudt dat jongeren hun vrienden kiezen op overeenkomsten wat betreft gedrag en attitudes, dus ook wat betreft alcoholgebruik. Dit kan leiden tot een flinke overschatting van de invloed van vrienden op eigen alcoholgebruik. Hierdoor is de sterke samenhang tussen middelengebruik van vrienden en eigen alcoholgebruik niet vreemd.

Sterke en zwakke kanten

In deze studie is gebruik gemaakt van cross-sectionele data. Op deze manier kunnen wel verbanden geïdentificeerd worden, maar geen uitspraken over causaliteit. Bovendien is er gewerkt met zelfrapportages van alcoholgebruik. Deze zelfrapportage leidt vaak tot een onderschatting van diegene die veel consumeren en een overschatting van diegene die weinig consumeren. Hierdoor zijn de gegevens niet heel erg betrouwbaar wat betreft absoluut gebruik. De data zijn echter wel goed te gebruiken om individuen te rangschikken op mate van gebruik. Bovendien wordt zelfrapportage beschouwd als een voldoende methode om alcoholgebruik te meten mits anonimiteit verzekerd wordt en de vragenlijsten ingevuld kunnen worden zonder dat de antwoorden door anderen gezien worden. Deze manier van dataverzameling wordt veel gebruikt in onderzoek naar alcoholgebruik en wordt in het algemeen als betrouwbaar beschouwd. Wanneer vragenlijsten op scholen worden verspreid, is de anonimiteit vrij simpel te waarborgen, bijvoorbeeld door middel van een gesloten inlever-envelop. De opzet van de ESPAD dataverzameling waarborgt de anonimiteit van de respondenten, waardoor er met redelijke zekerheid gesteld kan worden dat de vragenlijsten naar waarheid zijn ingevuld. Hoewel de mogelijkheid van onder- en overschatting van alcoholgebruik en andere vormen van datavervuiling niet compleet uitgesloten kunnen worden, is het belangrijk te benadrukken dat de invloed van deze methodologische problemen relatief consistent over alle verbanden zal zijn.

Alcoholgebruik is in deze studie gemeten door middel van de frequentie waarop in de afgelopen 4 weken een alcoholisch drankje is genuttigd. Dit geeft een indicatie van alcoholgebruik, maar zegt niets over de hoeveelheid die men drinkt. Een meer complete operationalisering van drinkpatroon zou de quantity-frequency measure (waarbij de frequentie van het aantal gelegenheden waarop gedronken wordt, gecombineerd wordt met het typische aantal alcoholhoudende drankjes dat per gelegenheid gedronken wordt) of een wekelijkse alcoholdagboek zijn.

De vraag in de enquête die binge drinken meet, heeft niet specifiek gevraagd naar de duur van de gelegenheid waarop alcohol gedronken werd. Dit is een beperking, in zoverre dat het alcoholpromillage in het bloed niet bepaald kan worden zonder deze informatie. Vanwege de biologische verschillen tussen mannen en vrouwen kan men zich afvragen of vijf alcoholische

drankjes op een gelegenheid problematischer is voor vrouwen dan voor mannen. Daar komt bij, dat zonder informatie over de tijdsperiode waarin deze vijf drankjes gedronken zijn, alle respondenten die vijf drankjes op een gelegenheid gedronken hebben bij elkaar worden gezet. Men kan zich echter voorstellen, dat er een degelijk verschil in drinkpatroon zit tussen mensen die vijf alcoholische drankjes drinken binnen 2 uur en mensen die dit doen binnen 6 uur. Onderzoek in de toekomst zou er om deze reden goed aan doen een maat voor bloedalcohol concentratie te bevatten .

Bovendien kunnen er verschillende opmerkingen gemaakt worden over de manier waarop de controle variabelen gemeten zijn. Zo is binding aan school geoperationaliseerd naar afwezigheid wegens spijbelen, ziekte en overige redenen en hoe de jongeren over hun eigen schoolprestaties denken. Deze items vallen wel onder de noemer binding aan school, maar er zijn nog een aantal factoren die hieronder vallen. In deze studie is bijvoorbeeld genegeerd hoe jongeren denken over hun school en leraren, hoewel deze wel gerelateerd zijn aan alcoholgebruik . Ook wat betreft de invloed van ouders zijn de gebruikte variabelen niet optimaal. Uit de literatuur blijkt dat naast regels ook monitoring, alcoholgebruik van ouders, attitude van ouders ten aanzien van alcoholgebruik van jongeren en interactie met het kind invloed hebben op het alcoholgebruik van jongeren . Daar hierover geen vragen zijn gesteld in ESPAD kon hiervoor helaas niet gecontroleerd worden. Een andere belangrijke controlevariabele waarvoor niet gecontroleerd kon worden in deze studie is etniciteit. Turkse en Marokkaanse jongeren in Nederland drinken minder dan jongeren met een andere etniciteit . Daar in de dataset geen gegevens over de etniciteit van de jongeren zijn opgenomen, kon hiervoor helaas niet gecontroleerd worden. Er zijn ook geen variabelen in de dataset opgenomen aangaande ideeën over sekse rollen waardoor voor deze factor, die volgens de literatuur wel van belang is, niet gecontroleerd kon worden. Toch wordt er gedacht dat dit een niet al te groot gemis is. Het effect van sekserollen wordt namelijk belangrijker naarmate de verschillen tussen de sekserollen duidelijker zijn . Tijdens de adolescentie wordt de sekserol identiteit nog ontwikkeld, waardoor het aannemelijk is dat sekserollen in deze leeftijd nog geen grote rol spelen wat betreft sekseverschillen in drinkpatroon. Belangrijk is ook de manier waarop het middelengebruik van vrienden is gemeten. De respondent heeft de eigen perceptie van het middelengebruik van vrienden gegeven en er is niet aan de vrienden zelf gevraagd hoeveel middelen zij gebruiken. Bij het vragen naar percepties van middelengebruik van vrienden wordt het gebruik overschat met een factor van tenminste 5 . De werkelijke mate van gebruik zal dus een stuk lager liggen dan waarmee in deze studie gewerkt is, wat ook invloed heeft op de mate van correlatie tussen legaal middelengebruik van vrienden en drinkpatroon.

Ondanks de zwakte van bepaalde meetinstrumenten kunnen de resultaten van deze studie wel gegeneraliseerd worden naar alle jongeren in Nederland, omdat gebruik is gemaakt van een nationaal representatieve steekproef binnen deze leeftijdsgroep.

Implicaties

De conclusies van deze studie tonen aan, dat drinkmotieven een interessant concept zijn voor het formuleren van gerichte preventieprogramma's. Na het controleren op binding met school, middelengebruik van vrienden, ouderlijke tolerantie en opleidingsniveau blijken de relaties tussen de drie drinkmotieven en maand prevalentie ongeveer even sterk als die tussen de drinkmotieven en binge drinken. Er is niet een enkel motief te identificeren dat kenmerkend is voor specifiek maand prevalentie of binge drinken. Sociale en versterkingsmotieven blijken, van de vier drinkmotieven, de sterkste samenhang met drinkpatroon te hebben. Blijkbaar hebben de positieve motieven meer invloed op het alcoholgebruik van jongeren dan de negatieve motieven (coping en conformering). Voor hulpverlenende instanties is het goed nieuws om te horen alcoholgebruik sterker samenhangt met positieve motieven dan met negatieve. Dit heeft ook implicaties voor interventie- en preventiepraktijken; men zou zich vooral op de jongeren die positieve motieven hebben moeten richten wanneer men het grootste verschil wil maken. De sterke invloed van sociale motieven impliceert, dat preventieprogramma's zich vooral zouden moeten richten op normverandering onder Nederlandse jongeren. Het vieren van een speciale gebeurtenis zou niet afhankelijk moeten zijn van het drinken van alcohol. Ook zouden jongeren moeten leren dat feestjes zonder alcohol ook heel erg leuk kunnen zijn. Daarnaast lopen vooral extraverte, sensatiezoekende jongens met versterkingsmotieven het risico veel te drinken. Preventieprogramma's zouden zich dus nadrukkelijk op deze groep kunnen richten. Er moet echter ook aandacht besteed worden aan de negatieve motieven, daar deze in onderzoek onder studenten gerelateerd worden aan hevig en ook problematisch alcoholgebruik. Hiertoe zou men jongeren moeten leren op een andere manier om te gaan met hun negatieve emoties en meer zelfvertrouwen bij moeten brengen, zodat zij geen dingen doen die zij eigenlijk niet willen, om maar geaccepteerd te worden door een bepaalde groep.

Aanbevelingen voor vervolgonderzoek

Hoewel deze studie goede aanwijzingen geeft voor het medierende effect van drinkmotieven op het sekseverschil in drinkpatroon van Nederlandse jongeren, is het aan te raden een longitudinaal onderzoek uit te voeren, zodat causale effecten onderzocht kunnen worden. In dit longitudinaal onderzoek zouden meer uitgebreide meetinstrumenten van drinkpatroon, binding met school, invloed van ouders en etniciteit opgenomen moeten worden. Gezien de lage samenhang die in deze studie is gevonden tussen de negatieve drinkmotieven en drinkpatroon is het aan te raden om in vervolgonderzoek meer aandacht te besteden aan de achterliggende factoren van deze drinkmotieven, door bijvoorbeeld maten van depressie en zelfvertrouwen op te nemen in de dataverzameling. Op deze manier kan meer inzicht verschaft worden over de werking van negatieve drinkpatronen bij jongeren. Dit is met name belangrijk, omdat in deze studie duidelijk is geworden dat negatieve drinkmotieven bij jongeren niet dezelfde werking hebben als bij studenten en volwassenen.

6. Literatuur